

วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (20)
มกราคม - มิถุนายน 2552

ความรู้สึกปลอดภัยทางอารมณ์ (Emotional Security)

เดโช สนวนานนท์

ในระยะเวลาที่การศึกษาแบบพิพัฒนาการ (Progressive Education) กำลังเป็นที่ยอมรับกันในวงการศึกษาของประเทศไทยปัจจุบันนี้ คำว่า “ความปลอดภัย” (Security) ก็ยังเป็นที่ยึดกันแพร่หลายขึ้น นักการศึกษาทุกคนมองเห็นความสำคัญของความรู้สึกปลอดภัย ที่มีอยู่ในตัวเด็กมากเข้า และก็พยายามที่จะหาทางส่งเสริมความรู้สึกนี้ให้แก่เด็กมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ก็ยังมีผู้ปกครองอีกมากที่ไม่เข้าใจ และยังคงไม่เห็นความสำคัญของความรู้สึกอันนี้อยู่ และด้วยการกระทำและปฏิบัติต่อบุตรหลานของตนด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์เองเป็นผลให้เกิดภัยต่อเด็ก และเป็นการบั่นทอนอนาคตของเด็กลงอย่างน่าใจหาย ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าจึงได้พยายามเขียนเรื่องนี้ขึ้น ซึ่งหวังว่าคงเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจไม่มากนักน้อย

ว่ากันตามทีจริงแล้ว ความรู้สึกต้องการความปลอดภัยนี้ นับเป็น ความต้องการ (Need) ทางอารมณ์ ที่สำคัญอย่างหนึ่ง สำหรับทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ เป็นต้น เช่นถ้าจะถามถึงเหตุผลว่าทำไมคนเราจึงพากันมาอาศัยอยู่ในพระนครมากกว่าตามต่างจังหวัด เหตุผลประการสำคัญประการหนึ่งก็คือ ในพระนครมีความปลอดภัยมากกว่าต่างจังหวัด-มีโรงพยาบาลดี ๆ-มีอาหารดี ๆ-มีตำรวจคอยคุ้มกันโจรภัยมากกว่า ฯลฯ โดยเฉพาะสำหรับเด็กเล็ก ๆ ยังต้องการความรู้สึกนี้มากกว่าผู้ใหญ่ ทั้งนี้เพราะเด็กยังมีประสบการณ์น้อย ประสบาส-ความรู้สึก-ความนึกคิด ยังอ่อนแอและแคบอยู่ ไม่สามารถที่จะเผชิญหรือแก้ปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อนหรือสับสนอลเวงต่างๆ ได้ จะสังเกตได้ว่า เด็กๆ

ต้องการอยู่ใกล้ๆ ผู้ใหญ่ ต้องการเพื่อนฝูง ต้องการนอนอยู่ใกล้พ่อแม่ เป็นต้น ฉะนั้นพ่อแม่ตลอดทั้งผู้มีหน้าที่ให้การศึกษา ถ้าไม่เข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้เป็นความต้องการทางอารมณ์ของเด็ก เป็นธรรมชาติของเด็กแล้ว และทำให้เด็กขาดความรู้สึกปลอดภัยขึ้นจะโดยวิธีใดๆ ก็ตาม ผลร้ายจะเกิดขึ้นกับเด็กอย่างแน่นอน ซึ่งอาจจะแสดงผลออกในรูปต่างๆ กัน บางคนที่ขาดความรู้สึกปลอดภัยอย่างมาก อาจจะถึงกับวิกลจริตไปก็มี

เกือบจะแทบทุกโรงเรียน ผู้เป็นครูมักจะประสบกับปัญหาที่ยุ่งยากใจอยู่คล้ายๆ กันคือ ในชั้นหนึ่งๆ จะมีเด็กที่ก้าวร้าวคอยรังควาญเพื่อนฝูงบ้าง นั่งขมิ้มไม่ยอมพูดจาอึดอัดกับเพื่อนฝูงบ้าง ปะปนอยู่เสมอ ซึ่งเด็กเหล่านี้ถ้าจะลองสืบสาวไปดูถึงสาเหตุที่ทำให้เขามีพฤติกรรมไปเช่นนั้น ก็พบว่าขาดความรู้สึกลอดภัยเป็นส่วนมาก บางรายพ่อแม่ยากจน เด็กต้องหาเงินทองมาจุนเจือครอบครัวตั้งแต่วัยเล็กๆ บางรายพ่อแม่เกลียด เหมียนดี ดุด่าเอาไม่ได้หยุดหย่อน เหล่านี้เป็นต้น การขาดความรู้สึกลอดภัยนี้ นักการศึกษาผู้หนึ่งกล่าวว่า “...จะเป็นผลนำมาซึ่งความน่ากลัวหลายประการ ตัวอย่างซึ่งอาจจะเห็นได้ก็ในโรงพยาบาลโรคจิตแห่งหนึ่งละ...” “**ความรู้สึกปลอดภัย**” เป็นความต้องการขั้นแรกสำหรับความเจริญงอกงาม และปรับปรุงตัวเองของมนุษย์ทุกรูปทุกนาม

ความรู้สึกปลอดภัยนี้ ถ้าจะแบ่งออกเป็นชนิดใหญ่ๆ ก็มีอยู่ 2 ชนิด คือ **ความรู้สึกปลอดภัยทางวัตถุ (Material security)** อย่างหนึ่ง และ **ความรู้สึกปลอดภัยทางอารมณ์ (Emotional Security)**

อีกประการหนึ่ง สำหรับประการแรก-ความรู้สึกปลอดภัยทางด้านวัตถุนั้นก็ได้แก่ การมีบ้านอยู่อาศัยที่แข็งแรงสวยงาม มีถนนดี ๆ เดิน มีโรงเรียน ชนิดที่ลมพัดจัด ๆ แล้วไม่พังทะลาย มีเสื้อหนาวใส่เมื่อฤดูหนาวมาถึง มีอาหารรับประทานพออิ่ม ฯลฯ ซึ่งเราท่านก็มองเห็นแล้วว่า ในเวลาแห่งความยุ่งยากลำบากอลเวง เต็มไปด้วยกลิ่นไอของสงคราม และความผันผวนของธรรมชาติ เช่นปัจจุบันนี้เป็นของยากที่จะสร้างความรู้สึกลอดภัยด้านนี้ให้แก่เด็กได้เต็มที่ พูดง่าย ๆ ก็คือว่าความรู้สึกปลอดภัยทางด้านวัตถุนี้ยังมีไม่มากนัก ความรู้สึกปลอดภัยทางด้านวัตถุจะมีได้เต็มที่ ก็ในระยะที่เต็มไปด้วยสันติและเศรษฐกิจรุ่งเรือง ประชาชนพลเมืองหาเงินได้คล่อง ระดับการครองชีพสูง หาใช่แต่ประเทศไทยไม่ ที่ไม่สามารถจะสนองความรู้สึกปลอดภัยทางวัตถุได้เต็มที่ แม้แต่อเมริกาเอง ซึ่งเป็นประเทศที่มั่งคั่งที่สุดก็ยังไม่ทำไปไม่ได้เท่าที่ควร กล่าวกันว่า หลังสงครามโลก และในระยะสงครามเกาหลีรัฐบาลอเมริกาต้องใช้จ่ายเงินมากกว่า 15 พันล้านดอลลาร์ สำหรับการใช้จ่ายของกองทัพ

เป็นอันว่า ยังคงเหลือความปลอดภัยทางอารมณ์อยู่อีกด้านเดียว ที่เชื่อว่าจะสามารถช่วยเหลือเด็กได้ประสบผล **ความรู้สึกปลอดภัยทางอารมณ์** ก็คือ การมีความรักใคร่ซึ่งกันและกัน รู้ว่าสิ่งไหนดีควรกระทำ สิ่งไหนไม่ดี สิ่งไหนเป็นที่ชอบแก่คนอื่น-มีความเชื่อมั่นในตัวเอง-คนอื่น ๆ ไม่ถูกเหยียดหยามในเชื้อชาติ และศาสนาของตน ฯลฯ การสร้างเสริมความรู้สึกปลอดภัยทางอารมณ์นี้ จะเป็นการช่วยให้ทุกคนดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดีในโลกอันแสนจะยุ่งยากนี้ บ้านและโรงเรียนต้องร่วมมือกัน มีความรับผิดชอบร่วมกันในอันที่จะสร้างความรู้สึกลอดภัยนี้ให้แก่เด็ก จะแบ่งแยกหน้าที่โดยเด็ดขาดให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ จะไม่บังเกิดผลเท่าที่ควร เพราะทั้งพ่อแม่และครูมีส่วนที่จะใกล้ชิดสัมผัสกับเด็กเท่าๆ กัน มีส่วนที่จะทำลายหรือเสริมสร้างความรู้สึกลอดภัยนี้ต่อตัวเด็กพอๆ กัน

จากนี้ก็มาเป็นปัญหาอีกต่อไปว่า เราจะเสริมสร้างหรือหลีกเลี่ยงการทำลายความรู้สึกปลอดภัยทางอารมณ์ของเด็กได้ด้วยวิธีการอย่างไรบ้าง วิธีการนั้นมียู่มากด้วยกัน จำเป็นที่พ่อแม่และครูต้อง

พยายามศึกษาค้นคว้าสังเกตจากพฤติกรรมของเด็ก อยู่ตลอดเวลา ส่วนวิธีการที่จะยกมากล่าวต่อไปนี้ ก็เป็นหนทางคร่าวๆ ซึ่งพอจะมองเห็นหลักปฏิบัติให้ ถูกทางในโอกาสต่อไปได้ และเป็นหลักใหญ่ๆ ที่ผู้ปกครองและครูยังปฏิบัติกันผิดพลาดอยู่ในปัจจุบันนี้

1. อย่าเพิ่งเปิดเผยปัญหาของผู้ใหญ่แก่เด็ก

เด็กต้องการที่จะเผชิญและแก้ปัญหาภายในขอบเขต แห่งความสามารถของตนเท่านั้น ผู้ปกครองและครู ยังเข้าใจผิดอยู่มากในอันที่จะพยายามป้อนปัญหา ต่างๆ ที่ผู้ใหญ่ประสบอยู่ให้เด็กรับทราบ โดยที่เข้าใจ เอาว่าเป็นการส่งเสริมให้เกิด *วุฒิภาวะทางสังคม* (Social maturity) ขึ้น ปัญหาทางครอบครัว เป็นต้น เช่น ความเดือดร้อนเรื่องเงินทอง ความ อัดคัดขาดแคลนเรื่องอาหารการกิน ที่อยู่อาศัย ความไม่ลงรอยกันระหว่างบิดา มารดา เหล่านี้ไม่ควรที่จะให้เด็กรับรู้ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ มีผู้ปกครองอีก เป็นจำนวนมากที่ทะเลาะกันให้บุตรหลานได้ยินได้ฟัง หารู้ได้ว่า การกระทำเช่นนั้น เป็นการสร้างรากฐาน ความรู้สึกไม่ปลอดภัยขึ้นแก่เด็ก จะทำให้เกิดการแบ่ง แยกความรัก-ความภักดีที่เด็กมีอยู่ต่อบิดามารดาขึ้น ผู้ปกครองและครูควรจะรู้ว่า ปัจจุบันนี้ บุตรหลาน

ของตนอยู่ในวัยไหน มีความต้องการอะไรบ้าง มีประสบการณ์อย่างไรมาแล้วบ้าง สมควรจะให้รู้ ปัญหาอะไรบ้าง ที่จะไม่ทำลายจิตใจหรือก่อให้เกิด อารมณ์หวาดระแวงขึ้นในตัวเด็กได้

2. **ความมั่งหวังอย่างแรงกล้าของผู้ปกครอง ที่มีต่อบุตรหลานของตน** มีผู้ปกครองที่รักลูกและ ตามใจลูกอยู่อีกเป็นจำนวนมากในสังคมเมืองไทยยุคนี้ โดยเฉพาะมักจะเป็นแม่ที่ผู้ปกครองเป็นคนที่ มั่งมีและมีลูกน้อย ก็เกิดความรักลูกมากเป็นธรรมดา และพยายามทำอะไรทุกอย่างทุกอย่างให้แก่ลูก คอย ติดตามลูกไปอยู่ทุกฝีก้าว ลูกจะทำอะไรด้วยตนเองก็ กลัวลูกจะลำบาก นี่แหละจะเป็นสาเหตุสร้างความ รู้สึกไม่ปลอดภัยทางอารมณ์ในตัวเด็ก เด็กจะรู้สึกว่ ตนเป็นตัวสร้างความลำบากให้แก่บิดามารดา ผู้ต้อง ทำทุกอย่างทุกอย่างเพื่อตน และข้อที่เป็นภัยมากที่สุด อีกประการหนึ่ง คือ เด็กจะไม่เป็นตัวของตัวเอง โตขึ้นเด็กจะเป็นคนทำอะไรโดยตัวเองไม่ได้แก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นไม่ได้เมื่อสิ้นบุญพ่อแม่ ผู้อุปการะแล้ว เขาจะ ครองตนไปด้วยความลำบากยิ่ง ฉะนั้นจึงควรระวังใน เรื่องนี้ให้มาก ควรจะปล่อยให้เด็กได้เผชิญต่อปัญหา ต่างๆ ที่เหมาะกับวัยของเขาด้วยตนเองบ้าง คือให้ เขาเป็นตัวเขาเองมากที่สุด ครูที่ต้องพบกับปัญหาเด็ก ของตนเช่นนี้ ต้องหาทางแก้ไข และจะเห็นว่าการ แก้ไขปัญหาเช่นนี้ ต้องใช้ไหวพริบความเฉลียวฉลาด หาทางออกอย่างมาก เพื่อที่จะทำให้ผู้ปกครองเข้าใจ อย่างจริงจัง

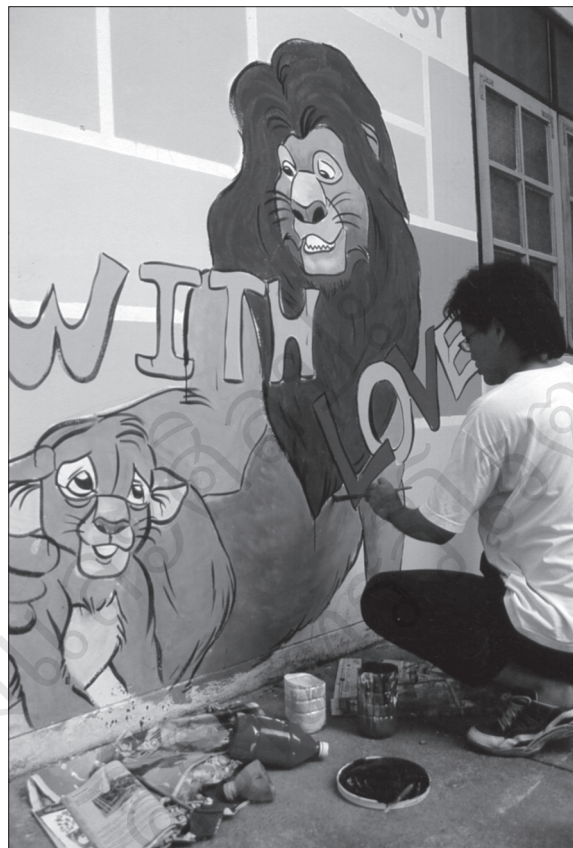
3. **การลดความสัมฤทธิ์ (Achievement) ของเด็กโดยไม่มีเหตุผล** ผู้ปกครองที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าต่อบุตรหลานของตนโดยไม่มี เหตุผลดังกล่าวแล้วนั้น ก็เป็นเสมือนกับครูผู้ซึ่ง พยายามจะผลักดันเด็กให้ขึ้นไปสู่ระดับมาตรฐาน โดยมีได้คำนึงถึงหลักแห่งความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual differences) ครูส่วนมากมักจะถือเอา คะแนนการสอบเป็นสิ่งสำคัญในการวัดผล เมื่อ ปรากฏว่ากระดาษคำตอบข้อสอบไล่ไม่เข้าอยู่ใน ระดับ ก็ถือว่าเด็กคนนั้นสอบตก โดยที่มิได้พิจารณา ให้อรอบคอบในด้านอื่นๆ ของเด็กตลอดเวลาที่เรียน มาเป็นแรมปี ครูจะต้องคิดไว้เสมอว่า เด็กทุกคนนั้น เก่งเหมือนกันหมด ต่างกันแต่ว่า เก่งกันไปคนละทาง บางคนอาจจะเขียนรูปเก่ง บางคนอาจจะเขียนตอบ

เก่ง บางคนอาจจะคิดเก่ง ฯลฯ ฉะนั้นการที่จะตัดสินใจลงไปว่า เด็กคนนั้นคนนี้ ตก นั้นได้พิจารณาถูกรอบคอบแล้วหรือ อย่าลืมว่าข้อสอบแบบ Essay type ที่เราใช้เป็นมาตรฐานในการวัดความรู้ในปัจจุบันนั้น ยังแจ้งผลได้ไม่เที่ยงแท้แน่นอน (ขาด Reliability) ยังไม่สามารถวัดสิ่งที่ต้องการจะวัดได้ (ขาด Validity)

4. **ช่วยให้เด็กมีความเชื่อว่า ตนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อสังคม** สำหรับเรื่องนี้อาจจะทำได้โดยการยอมรับยกย่องสิ่งที่เด็กทำไปในทางที่ดีทุกครั้ง แรงขับ (drive) ของเด็กประการหนึ่ง คือ ปรารถนาจะทำสิ่งต่างๆ เพื่อเป็นที่พอใจแก่ผู้อื่น เด็กจะรู้สึกภูมิใจมาก ถ้าประสบความสำเร็จในการกระทำที่เขาปรารถนาดีต่อสังคม แต่ต้องไม่ลืมว่าการยกย่องในสิ่งที่ผิดๆ เป็นผลให้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยขึ้นในตัวเด็กได้อีกประการหนึ่ง

5. **ยอมรับนับถือ (respect) ต่อเด็ก** เรื่องนี้ก็เป็นปัญหาที่สำคัญอีกข้อหนึ่งทั้งผู้ปกครองและครูมักจะเข้าใจผิดกันอยู่เป็นจำนวนมาก โดยที่พยายามทำให้เด็กเป็นผู้ใหญ่ ในโรงเรียนทั่วๆ ไป ก็วางกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนตามระดับของผู้ใหญ่ การเรียนการสอนก็เช่นเดียวกัน ส่วนมากยังไม่ได้คิดว่า เด็กยังเป็นเด็กอยู่จะบังคับเขาให้เป็นไปตามที่สังคมผู้ใหญ่เป็นอยู่นั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ ความเจริญงอกงามของเด็ก ยังไม่เท่ากับระดับของผู้ใหญ่ ทั้งทางร่างกาย, อารมณ์, สังคม และสติปัญญา เรื่องวัยของเด็กเป็นเรื่องสำคัญมาก ก่อนจะให้เขาทำอะไรลงไป ควรตรวจดูว่า เขามีวุฒิภาวะ (maturity) แล้วหรือยังด้วย

6. **พยายามกระตุ้นให้เด็กได้ทำประโยชน์แก่คนอื่น** ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เน้นให้เห็นความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ต้องทำให้เด็กได้มีความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีความเกี่ยวพันกันมาก ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ เวลาเกิดอัคคีภัย หรือวาทภัย หรืออื่นๆ ที่ประชาชนในสังคมได้รับความลำบากต้องการความช่วยเหลือ ถ้าเด็กมีความสามารถที่จะช่วยบริการในทางหนึ่งทางใดได้ก็ควรส่งเสริม แต่ทั้งนี้ก็ต้องดูความสามารถ

ความเหมาะสมของเด็ก ควบคู่กันไปด้วย ความปรารถนาที่จะทำให้อื่นได้รับประโยชน์นั้นเป็นแรงขับประการหนึ่งของเด็ก

หลักในการปฏิบัติเท่าที่กล่าวมานี้ยังไม่หมด ซึ่งถ้าจะพรรณนากันให้ละเอียดออกไปอีกก็คงจะต้องยาวมาก จึงได้พยายามจับแต่หลักสำคัญๆ ในอันที่จะสร้างเสริมความรู้สึกปลอดภัยให้มีขึ้นในตัวเด็ก แสดงให้ดู ซึ่งคงพอเป็นแนวทางปฏิบัติ และเป็นความเข้าใจเบื้องต้นในเรื่องความปลอดภัยทางอารมณ์พอสมควร เรื่องของอารมณ์เป็นเรื่องของความละเอียดอ่อนซับซ้อนอยู่ไม่น้อยผู้ที่ปฏิบัติงานด้านนี้ให้ได้ผลจริงจางั้นจะต้องเป็นคนที่มีใจเย็น สุขุม มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นเป็นอย่างดี ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ ฯลฯ ลักษณะอันพึงประสงค์เหล่านี้ควรจะถูกฝังให้มีขึ้นในตัวครูและผู้ปกครอง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กอยู่เป็นอย่างมากด้วย

